

Społeczno-polityczny charakter rządów Raúla Castro

Nina Podsiedlik

Raúl Castro, pierwsza osoba w państwie, od 2008 r. rządzi na Kubie, w rzeczywistości wspólnie z Fidelem sprawuje władzę od 1960 r. Jak to możliwe? Odpowiedź jest zaskakująco prosta, jest on drugą najważniejszą osobą w państwie, chociaż zawsze stojący w cieniu Fidela, sprawował równoległe rządy. Nie przeszkadzał bratu i nie wysuwał się na pierwszy plan, był szarą eminencją, dopóki poważna choroba uniemożliwiła Fidelowi w sposób czynny sprawować władzy. Od momentu zwycięstwa rewolucji *castrowskiej* i przejęcia rządów przez *barbudos*³¹³, Fidel namaścił młodszego brata Raúla na swojego następcę. W trakcie blisko pięćdziesięciu lat sprawowania władzy, Fidel rzadko pokazywał się publicznie w obecności swojego brata. Strach przed zamachem i zgładzeniem obydwu naraz, był wystarczającym powodem takiego zachowania. A dubler Fidela, doczekał się w końcu pierwszeństwa, ale czy na pewno? Na to pytanie nie sposób odpowiedzieć kilkoma zdaniami, ale fakty z życia Raúla rozjaśniają nieco tę trudną kwestię.

Artykuł przedstawia sylwetkę aktualnego przywódcy Kuby, potocznie zwanego *el chino*. Wybrane przez autorkę przykłady z życia publicznego i prywatnego Raúla Castro pozwalają zrozumieć, jakim człowiekiem jest następca słynnego Fidela i jaką prowadzi politykę. Różnorodność literatury światowej, głównie hiszpańskiej i amerykańskiej, oraz prasa iberyjska podają przykład różnorodnego punktu widzenia polityki Raúla Castro. Decyzje, które podejmuje i wdraża w życie nowy przywódca pomagają zrozumieć obserwatorowi kubańskiej sceny politycznej, kim jest następca Fidela. Stosując metodę dedukcyjną, autorka artykułu podejmuje próbę odnalezienia odpowiedzi na pytanie, kto aktualnie sprawuje władzę na Kubie?

W prasie kubańskiej, latynoamerykańskiej, hiszpańskiej, północnoamerykańskiej zawrzało w lutym 2008 r. chociaż doniesienia i spekulacje krążyły już od dawna o chorobie Fidela i jego opuszczeniu „tronu”, to jednak oficjalne odejście i przekazanie władzy Raúlowi wywołały lawinę komentarzy i spekulacji co do przyszłości Kuby. Jeśli ktoś w tamtym okresie pomyślał, że władzę na Kubie przejmie kto inny niż Raúl, to musiał nie znać konstytucji państwa. Przezorny Fidel zawczasu umieścił zapis dotyczący sukcesji, na wypadek jego śmierci lub rezygnacji z funkcji prezydenta

³¹³ *Barbudo* czyli „brodacze” to nazwa określająca przywódców i zwolenników rewolucji Fidela Castro. Nosili oni brody, co odróżniało ich od reszty obywateli. Dlatego też często w literaturze przedmiotu pojawia się określenie rewolucji i rządów *barbudos*.

państwa. W takim przypadku, informacja dotyczyła objęcia władzy przez pierwszego wiceprezydenta. W sytuacji nieobecności obydwu, decyzję co do przyszłości Kuby podjąć musiałoby Zgromadzenie Narodowe³¹⁴. Tym czasem Raúl Castro pełni w państwie najważniejsze funkcje: przewodniczącego Rady Państwa, przewodniczącego Rady Ministrów oraz jest pierwszym Sekretarzem Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Kuby.

W hiszpańskim dzienniku „El País” ukazało się kilka obszernych artykułów dotyczących samego ustąpienia oraz te pokrewne tematycznie. Korespondent Mauricio Vicent napisał, iż Raúl Castro przez 19 miesięcy nieoficjalnego sprawowania władzy (podczas choroby Fidela) nie pokazał się publicznie ani raz, wyjątek stanowił wywiad prasowy do dziennika „Granma”³¹⁵. W tym czasie dyskretna i metodyczna praca formowała jego styl rządzenia. Zmiany w modelu socjalistycznego państwa kubańskiego w postaci reform strukturalnych miały być wprowadzane powoli i spokojnie, bez nieporozumień. Opinia publiczna spekulowała na temat przełomu, a prasa rozpisywała się, w jaki sposób nowy przywódca Kuby będzie wprowadzał zmiany i reformował kraj. Jak się później okazało optymiści się zawiedli, a pesymiści, chociaż lepiej w tym wypadku byłoby użyć określenia realiści, po raz kolejny mieli słuszość, nie wierzyli w ani jedną obietnicę zmian składanych przez Raúla. W końcu władzę przejął kontynuator wizji państwa komunistycznego, bez możliwości wprowadzenia polityki kapitalistycznej.

Biografia Raúla Castro

Raúl Castro Ruz przez długi czas był wiernym kompanem Fidela i lojalnie wykonywał polecenia w realiach rewolucyjnej Kuby. Urodzony w 1931 roku, był jednym z siedmiorga dzieci Ángela Castro y Argiza oraz Liny Ruz González³¹⁶. Nie był nigdy w centrum zainteresowania, ani nie wysuwał się przed szereg, nie był duszą towarzystwa. W dorosłym życiu Raúl stanowił solidne zaplecze i wsparcie w ramach różnych akcji zbrojnych i politycznych rządu. Na marginesie, Raúl gwiazdą nie mógł być, bo to stanowisko było już obsadzone. Na przestrzeni lat pełnił wiele funkcji, był między innymi wiceprezydentem i wicepremierem, ministrem Rewolucyjnych Sił Zbrojnych (*Fuerzas Armadas Revolucionarias*, dalej: FAR) oraz II Sekretarzem Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Kuby (*Partido Comunista de Cuba*, dalej: PPC). Od 2008 r. jest Przewodniczącym Rady Państwa, a od kwietnia 2011 objął funkcję pierwszego sekretarza partii komunistycznej, z racji ustąpienia z tego stanowiska Fidela. Wydaje się, że tylko nieliczni wierzyli w

³¹⁴M.Falcoff, *Cuba the Morning after, Confronting Castro's Legacy*, Washington D.C. 2003, ss. 218-219.

³¹⁵„Granma” - kubański dziennik komunistyczny, biorący swoją nazwę małego i starego jachtu, którym F. Castro wraz z grupą towarzyszy dopłynął do wybrzeży Kuby w 1956 r. w celu obalenia gen. Fulgencio Batisty.

³¹⁶M.Gawrycki, N. Bloch, *Kuba*, Warszawa 2010, s. 147.

to, że prezydentem i sekretarzem partii, zostanie kto inny. Fidel po raz kolejny pokazał, że to on w dalszym ciągu gra pierwsze skrzypce i pociąga za personalne sznurki, a środowisko międzynarodowe może jedynie doradzać, ale nie ingerować w sprawy rządowe Kuby.

Przez kolejne dekady, poczynając od lat pięćdziesiątych, powstawały na całym świecie liczne biografie Fidela Castro. Dotyczą one w znacznej mierze kubańskiego dyktatora, jego działalności rewolucyjno - politycznej, łącznie z detalami życia prywatnego, ale stosunkowo niewiele uwagi poświęcają autorzy Raúlowi. Z różnych powodów ciekawszym obiektem jest były przywódca, niezależnie od tego, że od kilku lat jest na emeryturze, a jego udział w życiu publicznym jest już mocno ograniczony. Biografie Fidela Castro, przywódcy Socjalistycznej Republiki Kuby napisano bardzo wiele, nie brak także licznych opracowań, analiz związanych z historią, polityką, ekonomią, prawem, obyczajowością, czy sztuką, których autorami są specjaliści z całego świata. Raúl Castro nie doczekał się jeszcze tylu książek³¹⁷.

W odróżnieniu do Fidela, Raúl jest rodzinny, oddany i skupiony na szczegółach życia swoich najbliższych, a te cechy sprawiają, że jest wrażliwy na codzienne problemy ludzi. Jest świadomy swoich zdolności, ale i ograniczeń tłumacząc, że „nie chce być tym, kim nie jest”. Jeśli czegoś nie wie, albo nie jest tego pewien asekuruje się i zasięga opinii innych, aby podjąć decyzję. Ta ostatnia cecha pozwoliła zrozumieć sposób przysięgi rządu Kubą przez Raúla - tak przynajmniej podaje M. Vincent w swoim artykule, pt. *Raúl Castro controlará los cambios en el sistema*. Jako głowa państwa, według artykułu z 24 lutego 2008, „Raúl Castro będzie kontrolował zmiany w systemie”. W końcu był to gorący okres, w którym przejęcie władzy stanowiło temat numer jeden w prasie hiszpańsko- i amerykańskojęzycznej. Raúl nie uznaje improwizacji, ani nie podejmuje decyzji pod wpływem impulsu, jak to robił Fidel. Jest powolny w działaniu, ale konsekwentnie dąży do zakończenia sprawy, którą wcześniej rozpocznie. W artykule w „El País” z dnia 24 lutego 2008 r., czyli w dniu odejścia Fidela, autor wymienia cechy charakteru Raúla, które stawiają go w bardzo pozytywnym świetle nie tylko jako przywódcę, a bardziej jako człowieka. Cechą szczególnie godną uwagi jest lojalność wobec przyjaciół, która charakteryzowała się ochroną towarzyszy i członków rodziny przed upadkiem i hańbą. Jego przywiązanie do nich objawiało się szczególnie w szukaniu najlepszego i w miarę możliwości godnego wyjścia z beznadziejnej sytuacji, w jakiej znalazły się te osoby. Posądzano Raúla, że „zamierza zdradzić swojego brata, ale mylono się, Fidel może być całkiem spokojny. Oczywiście będzie bronił swoich idei i będzie szukał potrzebnej aprobaty, aby

³¹⁷ Literatura przedmiotu aktualnie dysponuje następującymi pozycjami wydanymi w latach 2006-2012: B. Latell *After Fidel: Raul Castro and the future of Cuba's Revolution*, K. Hal *Raúl Castro and Cuba*, H.S. Dieterich, P. I. Taibo, P. Álvarez-Tabío *Diarios de guerra: Raúl Castro y Che Guevara*, L. Bustamante *Raúl Castro a la sombra de Fidel*, B. Wulffen *Kuba In umbruch, von Fidel zu Raúl Castro* oraz wspomnienia napisane przez siostrę braci Castro, pt. *Fidel y Raúl, mis hermanos: la historia secreta, memorias de Juanita Castro*.

utrwalić rzeczy, które są konieczne”³¹⁸. Gwoli wyjaśnienia, te wątpliwości wypowiedziane były w momencie przejścia władzy przez Raúla, nikt bowiem nie mógł być do końca pewien jak zachowa się nowy przywódca, czy szukając swojej drogi rządzenia nie zapomni o schedzie pozostawionej przez słynnego brata. Jak się jednak okazało wątpliwości były nieuzasadnione, gdyż polityka była kontynuowana, a niezadowolenie i zniechęcenie obywateli z roku na rok rosło. Z drugiej strony, rządzenie na Kubie nie jest przejrzyste, chociaż ma teoretyczne podstawy wypracowane przez Fidela przed i po przejściu władzy, które „zaaplikował” Kubańczykom w postaci reżimu komunistycznego *castrowskiej* rewolucji. Ten pogląd wydaje się dzielić dr Ray Walser, specjalista ds. Kuby i Ameryki Łacińskiej z waszyngtońskiej *Heritage Foundation*, który mówi, że „ten reżim jest wciąż kompletnie nieprzejrzysty. Stąd interpretacje wydarzeń potrafią być krańcowo różne: od dostrzeżenia pozytywnych zmian po konstatację, że to wciąż ta sama stara komunistyczna Kuba”³¹⁹.

Zagraniczni korespondenci akredytowani na Kubie niestety nie są całkiem obiektywni, właściwie należy wyjaśnić i nieco usprawiedliwić, że takimi być nie mogą. Chociaż minął już okres twardego reżimu, to w dalszym ciągu do więzień trafiali „wrogowie” rewolucji, przeciwnicy rządów braci Castro i zwykli niezadowoleni obywatele oraz cudzoziemcy głośno wygłaszający własne opinie na temat systemu politycznego i wytykający błędy rządzącym. Na Kubie, w momencie przejścia władzy przez Raúla, nie istniały wolne media, tylko państwowa, czyli rządowa prasa i telewizja. W związku z tym informacje zawarte w artykułach zagranicznych korespondentów musiały być bezpieczne i ocenzone przez ich własnych autorów.

Pojawia się pytanie: czy także Raúl był pionkiem Fidela, który nie miał swojego zdania? Po upadku ZSSR i po „okresie specjalnym”³²⁰, Raúl deklarował, że priorytetem rewolucji jest dostarczenie „jedzenia na stół” i aby tego dokonać zredukował liczbę wojska FAR do 300 tysięcy. Niestety i tym razem los okazał się przewrotny a romantyczne idee rewolucji zderzyły się z problemami życia codziennego. W ciągu pięciu dekad postrzegano Raúla, jako osobę, która trzyma się linii ideologicznej, nie pozwala sobie na żadne ustępstwa od zasad rewolucyjnych, innymi słowy radykalny konserwatysta. Wiele sytuacji na przestrzeni lat ukazało go w innym świetle, co pozwoliło uwierzyć niektórym, że zmiana lidera wymusi na Kubie nową polityczną jakość.

W kwestii edukacji Raúl nie należał do pilnych uczniów, ani w szkole podstawowej, ani na uniwersytecie, którego zresztą nie skończył. Sprawiał kłopoty także w kwestii wychowania, dlatego zdesperowani rodzice postanowili wysłać go do Fidela do Hawany, aby ten „wyprostował” młodszego

³¹⁸ M. Vicent, „Raúl Castro controlará los cambios en la sistema”, w *El País*, Madrid 2008, nr 11.213, s. 2.

³¹⁹ T. Deptuła, „Blues Brothers”, w *Newsweek Polska* 2010, nr 31, s. 53.

³²⁰ *Periodo especial* to specjalny okres w gospodarce kubańskiej w latach 80-tych XX w., wprowadzający liczne ograniczenia szczególnie w podziale żywności pośród Kubańczyków.

brata i był dla niego autorytetem. Mawiał o Fidelu, że jest jak ojciec, którego podziwiał i się go boił. Wpływ starszego brata był bez wątpienia bardzo widoczny i nie miały w tym momencie żadnego znaczenia ewidentne różnice charakterologiczne między nimi. W 1953 r. Raúl uczestniczył w Kongresie Młodzieżówki Socjalistycznej zorganizowanej przez KGB w Wiedniu. Od tego momentu deklarował, że jest komunistą. Został wcielony przez Fidela do grupy szturmującej koszary Moncada oraz stał się członkiem ruchu 26 lipca. Pojmany i wtrącony do więzienia, spędził w nim 21 miesięcy. Wraz z Fidelem wyszedł na wolność po ogłoszeniu amnestii przez gen. Fulgencio Batistę. Na emigracji w Meksyku szkolił członków przyszłej ekspedycji, która przyплыnęła na wyspę na statku Granma. W końcu w górach Sierra Maestra pokazał, że jest zdolnym organizatorem. W późniejszych latach poza zarządzaniem FAR, od 1989 r. absorbowało go Ministerstwo Spraw Wewnętrznych³²¹. Należy w tym miejscu wspomnieć o jeszcze jednej ważnej kwestii, która rzuca światło na poglądy polityczne Raúla. Jak już wcześniej wspomniano partyzantka w Sierra Maestra była dla niego szkołą życia, ale to nie on był gwiazdą świecącą najjaśniej, bo oprócz samego Fidela pierwsze skrzypce grał Argentyńczyk Ernesto Guevara. W czasie działalności partyzanckiej Raúl korespondował z Ernesto, często wymieniali opinie na temat działań rewolucyjnych w innych krajach Ameryki Łacińskiej. Jeden z takich listów został przechwycony przez wojska gen. F. Batisty, a dotyczył polemiki w kwestii powinności przystąpienia do rewolucji wieśniaków albo pracowników fabryk wraz z górnikami. W historii podobną dyskusję prowadził Lenin z Bakuninem. Wracając do Che Guevary to był on zwolennikiem chińskiej opcji opartej na sile chłopstwa, która to opcja była według niego bardziej odpowiadająca realiom krajów iberoamerykańskich. Odmiennego zdania był Raúl, który skorzystał z zaproszenia Moskwy, gdzie spotkał się z młodzieżówką komunistyczną całego świata³²². Ten fakt wiele mówi o jego poglądach, które na początku rewolucji były bardziej „lewicowe” i komunistyczne niż poglądy samego Fidela.

Raúl nauczył się od swojego brata dużo o rewolucji. Z pewnością jednak była to rewolucja kubańska i specyficzna wizja przyszłości kraju wymyślona przez Fidela. Jak wiadomo od samego początku triumfalnego przejęcia władzy, każdy kto nie był za rewolucją był przeciwko niej. Prawo nr 924 jednogłośnie stwierdzało, że jakakolwiek działalność kontrrewolucyjna będzie powodem usunięcia z miejsca pracy wraz z oskarżeniem³²³. Żadna grupa społeczna na wyspie nie była wolna od prześladowań. Raúl także zaciekle bronił rewolucji. Na jednym ze spotkań z młodzieżą w 1961 r. usłyszał pewną rymowankę, której on sam był bohaterem. Dotyczyła księży, którym powinno się

³²¹ C.A.Montaner, „Raúl Castro Presidente de Cuba El Pragmático y Lacónico General”, w *ABC*, Madrid 2008, nr 33.673, s. 33.

³²² B.Gutierrez, „La hora de Raúl Castro, El hombre en la sombra”, w *El País*, Madrid, nr 11.213, s. 6.

³²³ Y.Conde, *Operation Pedro Pan, Untold exodus of 14,048 Cuban Children*, New York 1999, s. 28.

pozwoić wrócić do Hiszpanii, jeśli nie będą chcieli ścinać trzciny cukrowej. Uważał on także, że to kapłani próbują zatruwać umysły młodych ludzi, przez co są przeciwko rewolucji.

”Raúl, Raúl the priests should cut cane,

And if they don't want to cut cane,

Let them go back to Spain”³²⁴.

Powstaje kolejne pytanie, czy Raúl ma poczucie humoru i czy jest tolerancyjny? Analizując ten chociażby przykład można by odpowiedzieć, że tak. Nie wykonał wyroku śmierci na żadnym z autorów ani deklamujących wierszyk, chociaż byłby to raczej przykład humoru wisielczego. Co do drugiej cechy to można postawić tezę, że Raúl jest bardziej tolerancyjny niż jego brat, a przykładem potwierdzającym to, jest jego własna córka Mariela Castro. Jest znaną przeciwniczką homofobii oraz dyrektorem Cenexu (*Centro Nacional de Educación Sexual*) i nie może uniknąć swojego pokrewieństwa z liderami rewolucji kubańskiej, która z zasady była macho³²⁵. Ma całkowicie odmienne poglądy, których od wielu lat nie ukrywa. A jednak Raúl oficjalnie nie krytykuje swojej córki, nawet pozwala jej na działalność, bądź co, bądź rewolucyjną, tyle, że nie zgodną z ideami rewolucji *castrowskiej*.

Następca Fidela studiował i obserwował z dużym zainteresowaniem także politykę innych krajów, takich jak Wietnam czy Chiny. Innowacje, które chciał wprowadzić na Kubie, miały ułatwić otwarcie ekonomiczne w systemie politycznym i w Komunistycznej Partii, ale bez utraty kontroli. Wygląda na to, że Raúl miał często korzystne dla kraju pomysły, ale jego słabą stroną był brak umiejętności perswazyjnych w stosunku do swojego brata. Tak też było w 1968 r., kiedy Raúl nie zgadzał się na nacjonalizację 50 tysięcy małych firm pozostających w prywatnych rękach. Realizacja tego pomysłu przysłużyłaby się złagodzeniu niepokojów społecznych wywołanych przerwaniem dostaw żywności szczególnie w czasie tak zwanego *periodo especial*. Przekonywał Fidela - niestety bezskutecznie - do konieczności ponownego otwarcia rynku rolnego zarządzanego przez popyt i podaż. Dlatego też oczekiwania wobec nowego przywódcy były bardzo duże, spodziewano się, a może bardziej chciano uwierzyć, że przejęcie władzy przez Raúla, da jakiś cień nadziei na wprowadzenie koniecznych zmian. Cechy jego charakteru wskazują, że mógłby być dobrym przywódcą, a reputacja człowieka praktycznego nie jest bezpodstawna. Zaraz po triumfie rewolucji kubańskiej, Raúl przekształcił FAR - oddziały odpowiedzialne w dużej mierze za obalenie dyktatury Fulgencia Batisty - w nowoczesne i silne wojsko. Niestety lata świetności ta organizacja ma już za

³²⁴ Ibidem, s. 29.

³²⁵ F.García, „La hija de Raúl culmina una revolución sexual”, w *La Vanguardia*, Madrid, 2009, nr 45.841, s. 6.

sobą. Okres zaciskania pasa zmusił przywódców FAR do przekształcenia wojska w dużą firmę, ponadto zredukowanie działalności, odbiło się niekorzystnie na kraju i jego bezpieczeństwie³²⁶.

Raúl Castro nie był osobą publiczną, nie występował, ani nie przemawiał jeśli nie musiał, więc można by go nazwać „szarą eminencją” rządu kubańskiego. Przez kilka dekad pozostawał w cieniu Fidela, jednak przez 19 miesięcy tuż przed przejęciem władzy, reprezentował on interesy rządu kubańskiego. Jego powściągliwość i brak ekstrawagancji w zachowaniu pozwoliły opinii publicznej mieć nadzieję na jakiegokolwiek zmiany. Niektórzy analitycy rozważali przyszłe scenariusze opierając się na sygnałach, które Raúl dawał w ciągu tych kilkunastu miesięcy. Jak podaje prasa hiszpańska nie bez wysiłku, ale jednak udało mu się spłacić dług rządowy wobec drobnych rolników, a producentom podwyższył ceny sprzedawanego mleka i mięsa. Często też podkreślał, że jego priorytetem w przyszłości będzie rolnictwo i produkcja żywności³²⁷. Nie bez znaczenia było także złagodzenie restrykcyjnego podejścia do państwowych środków masowego przekazu, które krytycznie oceniały sytuację ekonomiczną państwa. Odnosząc się do tej ostatniej kwestii, najbardziej zaskakuje skala rzekomej krytyki, bowiem jak oficjalnie wiadomo na Kubie istniały trzy prorządowe gazety, a kontroli i cenzurze podlegały także telewizja, radio oraz Internet. Na wyspie nie istniała opozycja medialna ani prasowa.

Niełatwe zadanie mają ci, którzy jednoznacznie chcą nakreślić charakter aktualnego kubańskiego lidera. Owe trudności pojawiają się na każdym etapie analizy związanej z życiem prywatnym i publicznym Raúla. Jedna rzecz jest pewna, że bracia są radykalnie od siebie różni. Bernardo Gutiérrez, korespondent z Rio de Janeiro w swoim artykule „La hora de Raúl Castro, el hombre en la sombra”³²⁸, czyli „czas Raúla Castro, człowieka w cieniu” ukazuje bardzo dużo cech charakteru nowego lidera podkreślając, że jest osobą nieśmiałą, wyciszoną i z rezerwą podchodzi do wszystkich spraw. Nie eksponuje swojego życia prywatnego, ani nadmiernie nie lubi pojawiać się publicznie. Nie jawi się, jako człowiek dyskursu, lecz sprawdza się w działaniu. W odróżnieniu do Fidela, który rządził autorytarnie każdym zakątkiem wyspy, Raúl bazuje na dialogu i preferuje podejmowanie decyzji w kolektywie. Lojalność - cecha, która często powtarza się przy okazji jego biografii - objawiała się głównie w formie bezgranicznego przywiązania do idei oraz oddanie życia za każdego człowieka, który mu podlegał. Powyższe cechy wskazywane są często przez tych, którzy znają go raczej powierzchownie. Tymczasem jest on podobno dobroniuszny, wrażliwy i chętnie

³²⁶ M.Vicent, „Raúl...”, op. cit., s. 2.

³²⁷ Rocznie na Kubę importowało się 80% żywności, co stanowiło 600 mln euro całego budżetu (dane z roku 2011). Należy jednak podkreślić, iż pieniądze na ten cel pochodziły z zagranicznych subwencji, głównie z programów pomocowych Unii Europejskiej - M.Vicent, „Cuba: cambiar o morir, el dilema de 2011”, w *El País*, Madrid 2011, nr 12, 247, s. 4.

³²⁸ B.Gutiérrez, op. cit., s. 5.

zartuje, przyjmuje także krytykę na swój temat. W związku z tym nasuwają się wątpliwości, co do wiarygodności podawanych cech charakteru Raúla, istnieją bowiem skrajne opinie, które różnią się od siebie diametralnie i nie mają pokrycia w rzeczywistości.

Dla Fidela, Raúl był zawsze młodszym bratem, któremu musiał imponować, być dla niego wzorem. Już w dzieciństwie Fidel zauważył, że Raúl był prawie zawsze pod ręką, było to uciążliwe, ale miało też i dobre strony. Długoletni przywódca Kuby mówił o sobie: „należałem do ekspertów w wywoływaniu konfliktów, a teraz mogłem liczyć na wsparcie cienia, który miał mi towarzyszyć przez resztę życia, na brata Raulita”³²⁹. Te spostrzeżenia pochodzą z czasów młodości i wydają się wręcz prorocze, Raúl stał zawsze w cieniu swojego „wielkiego” brata i nawet teraz będąc przywódcą Kuby doradza się Fidelowi w sprawach dotyczących rządu. Większość decyzji podejmuje w dalszym ciągu po konsultacjach z bratem.

Bardzo ciekawe informacje o Raúlu ujawnił hiszpańskim czytelnikom J.J. Armas Marcelo w dzienniku „ABC”, podając mało znane anegdoty z jego życia. *El Chino* (Chińczyk), bo tak go powszechnie nazywają na Kubie jest według autora artykułu - wikariuszem Fidela. Czuje zwierzęcy strach przed starszym bratem i to od najmłodszych lat, taką wiadomość powtarzają kubanolidy. Tajemnicą Poliszynela jest to, że z wyglądu przypomina Chińczyka i że nie jest podobny do reszty rodzeństwa. Pogłoska podtrzymywana przez tubylców głosi, że *El Chino* nie jest synem Ángela Castro i Liny Ruz, lecz że ojcem był chiński kucharz rodziny, którego Raúl chciał potajemnie wywieść z Kuby, aby uwolnić go od wściekłości Fidela. Informacja dotycząca Felipe Miravala, zwanego *el chino* pojawia się bardzo często w licznych biografiach Fidela Castro. Ale według B. Latella nie ma potwierdzenia w faktach. Chińczykiem nazywali Raúla przywódcy rewolucji w Nikaragui³³⁰. Okazuje się, że ani Raúl ani Felipe nie byli jedynymi „chińczykami” na Kubie. Ten sam pseudonim nosił także najlepszy przyjaciel Fidela z uniwersytetu - Alfredo Esquivel. Plotka dotycząca Raúla w dalszym ciągu żyje własnym życiem, a dla większości społeczeństwa na wyspie żadne wyjaśnienia nie będą wystarczająco przekonujące. Oni wiedzą swoje.

Odrzucając sprawy czysto genetyczne, to coś w wyglądzie i sposobie bycia Raúla przypomina owego *el chino*. Nieślubna córka Fidela, Alina Fernández, o swoim wujku powiedziała, że był to „mały Chińczyk, wypisz, wymaluj sprzedawca materiałów lub żywności. (...) Raúl był bratem najwyższego z kosmatych”³³¹. Ci kosmaci *barbudos* to była cecha wspólna ludzi rewolucji, podobnie jak zielone mundury. „Raúl nosił długie włosy, które spinał spinką pożyczoną od Vilmy”³³². Wystawały mu spod czarnego beretu. Po rozpuszczeniu sięgały pierwszego kręgu piersiowego. Ów nieodłączny

³²⁹ N. Fuentes, *Fidel Castro Prawdziwa historia*, Warszawa 2012, s. 98.

³³⁰ B. Latell, *After Fidel, the inside story of Castro's regime and Cuba's next leader*, New York 2005, s. 76.

³³¹ A. Fernández, *Mój ojciec Fidel*, Warszawa 1999, s. 34.

³³² Pojawiająca się w tym fragmencie Vilma Espín to późniejsza żona Raúla.

atrybut kobiecości, ewidentnie kontrastujący z wojskowym mundurem, był dla mnie przejawem czegoś, co na własne potrzeby nazywałem dwuznaczną osobowością mojego brata”³³³. Tak, według Fidela, wyglądał jego młodszy brat, tuż przed przejęciem władzy w 1959 r. Użyte przez *el Comandante* określenie „dwuznaczna osobowość”, na pierwszy rzut oka niewiele mówi o charakterze Raúla. Z pewnością wskazuje na pewien dysonans pomiędzy płcią, a wyglądem zewnętrznym. Jeśli jednak szerzej spojrzeć na życie Raúla, jego zainteresowania od lat dziecięcych, działalność rewolucyjną i wojskową, oraz polityczną, to jego „dwuznaczną osobowość” można lepiej zrozumieć. Coś w rodzaju kubańskiego dr Jekyll i Mr Hyde. Potwierdzeniem tej teorii może być analiza zachowania Raúla podczas rozstrzelania Arnoldo Ochoa, którego skazał na śmierć. Prawdopodobnie *El Chino* płakał jak dziecko widząc egzekucję swojego przyjaciela³³⁴.

Poniższy cytat jest potwierdzeniem „dwuznacznej osobowości” Raúla i wskazuje na jego bezwzględność. Dotyczy partyzantki prowadzonej przeciwko gen. F. Batiście. „Raúl. Mój brat Raúl. Myślę, że nie będzie już w swoim życiu rozstrzeliwał nikogo więcej. To znaczy nie będzie samodzielnie wykonywał strzału litości. Jest już za stary na takie historie. Nie sądzę więc, bym miał jeszcze okazję o tym opowiadać, może nawet nie będzie sposobności go zganić. Ależ ten mój brat ma twardą rękę, mówię o partyzantce pod jego kontrolą. Nie wiem, czy na Kubie znalazłby się ktoś inny, kto ma na koncie więcej przeprowadzonych egzekucji niż on. Po triumfie Rewolucji w styczniu 1959 roku, kiedy sprawował zwierzchnictwo nad dawną prowincją Oriente, rozpoczął od strzelania na obrzeżach miasta seriami z karabinu maszynowego do batistowskich dziennikarzy. Działanie szybkie i poza wszelkimi regułami. Przyjechał buldożer, wykopał dół, potem ciężarówka przywiozła nieszczęśników, autobus dowiózł resztę, w sumie około siedemdziesięciu. Zgromadzono ich, pokrzykując, i z miejsca otworzono ogień. Raúl, obecny na miejscu i wydający rozkazy, sam dobył pistoletu i zaczął raz po raz naciskać spust. Dziesięciu czy dwunastu jego współtowarzyszy zwyczajnie spóźniło się z reakcją. Ale kiedy już zaczęli strzelać i oni, robili to na zmianę, raz z pistoletów, raz z karabinów maszynowych Thompson. Po wszystkich tych, którzy nie osunęli się do fosy, chwyтали za nogi i wrzucali do wykopanego dołu, tak, aby po powrocie buldożera, który miał zasypać miejsce, nie został ślad po trupach, a kończyny nie wały się po okolicy”³³⁵. Każda walka pociąga za sobą ofiary śmiertelne, giną ci, którzy na to zasługują i niewinne ofiary. W *castrowskiej*

³³³ N. Fuentes, *Fidel Castro władza absolutna, lecz niewystarczająca*, Warszawa 2004, s. 21.

³³⁴ Arnoldo Ochoa, zwany „Calingo”, był bohaterem i najbardziej odznaczonym generałem w historii Kuby. Karierę wojskową rozpoczął za czasów partyzantki w górach Sierra Maestra. Dowodził oddziałami walczącymi w wojnie w Etiopii i Angoli. Najbliższy przyjaciel Raúla od czasów dzieciństwa. Został skazany za zdradę ojczyzny, chociaż wina nie została mu udowodniona. Proces trwający kilka dni zakończył się skazaniem go na śmierć przez rozstrzelanie. - J.J.Marcelo, „El segundo funeral de Castro”, w *ABC*, 2008, nr 33. 676, s. 3.

³³⁵ N. Fuentes, *Fidel Castro władza absolutna, lecz niewystarczająca*, Warszawa 2004, s. 28.

rewolucji ginęli głównie jej, tak zwani przeciwnicy, byli to zwolennicy gen. F. Batisty, krytycy polityki Castro, a także „niewygodni” obywatele. W szczególnym okresie, jakim jest wojna, często zabijanie jest usprawiedliwiane, jednakże ono w dalszym ciągu pozostaje tym samym, więc Raúla należałoby nazwać egzekutorem, jeśli nie mordercą.

Nie ominęła Raúla także historia związana z nadmiernym spożywaniem alkoholu. Według lokalnych mieszkańców miał on być uzależniony od whisky, a to z kolei miało zaprowadzić go do szpitala na terapię odwykową³³⁶. Do spożywania wysokoprocentowych trunków Raúl miał się podobno przyzwyczaić w czasie, kiedy pracował u swojego ojca na plantacji w Birán. To było po szkole średniej. Jako nastolatek zbierał ziemniaki, pracował w magazynie i w sklepie należącym do Ángela Castro. Ostatecznie umieszczono go w biurze, gdzie zarabiał 60 pesos, co stanowiło całkiem niezłą pensję. Osoby z jego najbliższego otoczenia mówiły o nim, że mało czytał, nie wykazywał zainteresowania właściwie żadnym konkretnym zajęciem i nie ciągnęło go do wykonywania jakiegokolwiek zawodu³³⁷. Chociaż nie lubił czytać, miał w latach 50-tych podobno jedną z największych kolekcji amerykańskich komiksów, tak wspomina jeden z jego przyjaciół³³⁸. Wynika z tego, że Raúl jako przywódca Kuby w dalszym ciągu nie jest samodzielny i można by przypuszczać, że nie jest zadowolony z funkcji jaką pełni. Musi w końcu zajmować się sprawami, których nie do końca rozumie.

Pragmatycznemu i lakonicznemu generałowi, Fidel nie pozwala się rządzić po swojemu, z drugiej strony nie ma pewności czy on sam chciałby być niezależny i samodzielny. Nowy, choć nie najmłodszy przywódca Kuby jest lapidarny, sentymentalny, a nawet płaczliwy. W odróżnieniu od starszego brata jest niskiej postury. Znajomi mówią o nim, że jest rzeczowy, dobrze zorganizowany, a względem domowników jest solidarny i oddany. Zawsze też lubił zabawę z towarzyszami przy szklance whisky. W młodości marzył o zawodzie spikera radiowego³³⁹. Wybór takiego zajęcia może wiele powiedzieć o człowieku. Wynikać może z tego, że Raúl nie chciał być w centrum zainteresowania i chociaż nie był widoczny, to jednak chciał i miał coś do przekazania. Raúla interesowały także walki kogutów. Według Fidela „Ramón miał fioła na punkcie walk kogucich. Obaj moi bracia mieli takiego samego hopla. I to Ramón zaraził tym Raúlita”³⁴⁰. Walki kogutów były popularnym i przynoszącym zyski „sportem” na Kubie w pierwszej połowie XX wieku, szczególnie na prowincjach. Były także całkiem legalnym sposobem na zarabianie pieniędzy.

³³⁶ Ibidem, s. 3.

³³⁷ B.Latell, *op. cit.*, s. 76.

³³⁸ Ibidem, s. 123.

³³⁹ Ibidem, s. 3.

³⁴⁰ N. Fuentes, *Fidel Castro władza absolutna, lecz niewystarczająca*, Warszawa 2004, s. 4.

Polityka Raúl'a Castro

Hiszpańscy korespondenci pracujący na Kubie nie są w stanie być całkowicie niezależni, informacje jakie przekazują na stary kontynent nie mogą być do końca obiektywne. Poziom prawdopodobności podniósł się nieco za rządów Raúl'a (być może chodzi tu bardziej o zmniejszenie stopnia karalności za głoszenie prawdy), ale nie ulega wątpliwości, że w dalszym ciągu ukrywanie niewygodnych faktów jest mile widziane. Zmiany na najwyższym szczeblu nie przyniosły ze sobą zmian praktycznych. Kolejnymi obietnicami i zapewnieniami było przepełnione przemówienie Raúl'a, skierowane do ludu kubańskiego, które wygłosił zaraz po przejęciu władzy w lutym 2008 r. Niechętny publicznym wystąpieniom oficjalnie stał się przywódcą Kuby. Od tego momentu oczy wszystkich zwróciły się w jego stronę. W swoim exposé wygłosił, że szczególne znaczenie dla przyszłości narodu mają te sprawy, które są powiązane z obroną, polityką zagraniczną i rozwojem ekonomicznym³⁴¹. Wszystkie obietnice i decyzje o przyszłości Kuby zawarte w inauguracyjnym przemówieniu były wcześniej skonsultowane z Fidelem. Exposé było zapowiedzią pewnych zmian, niestety żadne z nich nie były spektakularne, ani przełomowe jak wcześniej oczekiwano. Dotyczyły między innymi wyeliminowania niektórych absurdalnych zakazów, ale tych prostych do zniesienia. Kolejne obietnice łączyły się z dotychczasowymi trudnościami w podróżowaniu, z problemami na linii kupno - sprzedaż nieruchomości i z otrzymywaniem licencji na samochody w celach zarobkowych i na własny użytek. Nowy prezydent potwierdził także, że rząd kubański prowadzi rozmowy nad progresywną i stopniową rewaloryzacją kubańskiego peso³⁴², co zlikwidowałoby niechęć do podwójnej waluty. Niestety przy ówczesnym stanie gospodarki tego rodzaju posunięcie byłoby nieracjonalne i niemożliwe do wykonania. Według prof. Uniwersytetu Hawańskiego P. V. Alejandro jedną z najpoważniejszych przyczyn kryzysu ekonomicznego Kuby była podwójna waluta. Huragany, które często nawiedzały wyspę powodowały duże straty, to z kolei wymuszało zwiększenie eksportu głównie na żywność. Relacja pomiędzy rzeczywistą wartością pieniądza a jego siłą nabywczą poważnie się zachwiała. W konsekwencji cena niklu spadła a podskoczyła cena ropy i produktów żywnościowych³⁴³. Relacje między eksportem a importem przestały mieć charakter wahań. Sytuacji nie potrafiły poprawić, ani subwencje z Wenezueli (w postaci ropy naftowej), ani Unia Europejska ze swoją doraźną pomocą humanitarną, nie mówiąc już o Chinach, które w niewielkim stopniu przejęły rolę Związku Radzieckiego i eksportowały, np. autobusy. Dlatego pomysł restrukturyzacji w sektorze państwowym

³⁴¹ F.García, „El cambio de la continuidad Raúl toma el relevo a la sombra de Fidel en el inicio de una era en Cuba”, w *La Vanguardia*, Madrid 2008, nr 45.386, s.3.

³⁴² Peso cubano - na wyspie funkcjonuje podwójny system monetarny. Pensje i emerytury wypłacane są w krajowym peso, a towary poza rynkiem reglamentowanym są sprzedawane w peso wymienialnym. W przeliczeniu 1 peso wymienialne to około 25 peso kubańskich - Y.Sanchez, *Cuba libre*, Warszawa 2010, s. 14.

³⁴³ J.V.Fuertes, „La ratonera cubana”, w *ABC*, Sevilla, 2010, nr 34.653, s. 71.

i zwolnienie pół miliona obywateli miało być jednym z pierwszych kroków ku polepszeniu sytuacji ekonomicznej kraju oraz nieśmiała próba zmniejszenia długu wewnętrznego Kuby.

Wspomniany problem podwójnej waluty na Kubie oczywiście znany jest Kubańczykom od lat 90-tych, to zjawisko ekonomiczne wprowadzone zostało w 1994 r. na czas tzw. *periodo especial*. Okazało się jednak, że okres specjalny trwa bez końca, a najpoważniejszą konsekwencją stała się segmentacja socjalna społeczeństwa. Pewnego rodzaju pomocą były przekazy pieniężne płynące z USA od krewnych, którym udało się uciec z Kuby. To jednak nie rozwiązywało problemu, prowadziło raczej do dyskredytowania tych Kubańczyków, którzy nie otrzymywali pomocy finansowej z dodatkowych źródeł. Według niezależnej dziennikarki Miriam Leiva zniesienie podwójnej waluty nie przyniesie korzyści, zanim nie zostaną wprowadzone reformy strukturalne. System ekonomiczny musi być na tyle wydolny i produktywny, aby płace mogły zaspokoić podstawowe potrzeby obywatela³⁴⁴. Każda zmiana potrzebuje czasu, ale aby można było zauważyć jej skutki należy najpierw ją zainicjować. Nieoficjalnie na Kubie mówi się, że możliwość wycofania podwójnej waluty z obiegu jest bardzo prawdopodobna, a prace nad tą reformą prowadzone są od dłuższego czasu.

W przemówieniu Raúla w całości opublikowanym w dzienniku „Granma”, a którego fragmenty cytowano w prasie hiszpańskiej znalazła się także wzmianka o decentralizacji polityki, której kategorycznie zabronił dokonywać oraz o administracji w kraju. Raúl Castro nalegał, aby dano mu czas na przeanalizowanie problemów współczesnej Kuby dodając jednak, że tylko partia może godnie zastąpić Fidela, a cała reszta jest nie do zastąpienia. Fizyczna nieobecność byłego przywódcy nie zwalnia narodu od obowiązku kontynuowania jego dzieła - czyli zapewnienia ciągłości rewolucji - gdyż tylko on jest prawdziwym i jedynym *Comandante en jefe*.

Rząd Raúla Castro w momencie jego formowania wcale nie był nowy, w bardzo podobnej formie istniał już tyle lat, a on sam w połowie sprawował władzę na Kubie ponad pół wieku. W przypadku Kuby przejęcie władzy nie jest jednoznaczne z transformacją, a sukcesja jest pod całkowitą kontrolą. Dla porównania, w Hiszpanii w czasie przemian po śmierci gen. Francisco Franco wyłonił się monarcha reformistyczny Juan Carlos I, którego pierwszym krokiem była restauracja dynastii, a na drugim planie demokracja. Zasadnicza różnica polegała jednak na tym, że w momencie zmian Juan Carlos miał 37 lat i żadnego doświadczenia w rządzeniu państwem. Autor artykułu, doktor historii amerykańskiej Ignacio Uría przypuszcza, że Raúl mógłby być kubańskim Andropovem, musiałby tylko wydobyć się z aparatu państwowego, z FAR, z PCC, albo innej masowej organizacji istniejącej w państwie. W związku ze zmianą lidera, Raúl stanął przed głównym zadaniem reaktywowania ekonomii, czego konsekwencją jest szybkie zakończenie z niedoborem żywności, który dotyczy

³⁴⁴ C. Muñoz, „Cuba da un primer paso para desterrar la doble moneda”, w ABC, Córdoba, 2010, nr 35.727, s. 52.

większość obywateli na wyspie. Zdaje on sobie także sprawę z tego, że wizja kraju socjalistycznego starzeje się, a realne problemy trzeba rozwiązywać. W 2008 r. Raúl odziedziczył gigantyczne problemy dotyczące między innymi transportu, braku mieszkań, niedoboru żywności, niskich wynagrodzeń, inflacji, niemożności podróżowania, zakazu używania Internetu, a to tylko wierzchołek góry lodowej. Krytycznej sytuacji nie można usprawiedliwiać zwyczajną retoryką „walki o idee”, ani amerykańskim embargiem, a tym bardziej oskarżać o niepowodzenia mafię z Miami. Problemy Kuby z jakimi obcuje na co dzień nowy lider tkwią w przestarzałym i skostniałym ustawodawstwie i nieskutecznej administracji, które idą w parze z rządami jednopartyjnymi i scentralizowaną ekonomią. Rewaloryzacja kubańskiej waluty, redukcja i decentralizacja administracji to tylko niektóre nieuniknione zmiany. Raúl nieśmiało zaaplikował „teorię doskonalenia przedsiębiorczości”, która oparta była w głównej mierze na ustaleniu mechanizmów w zmianach produkcyjnych i wydolności finansowej w kubańskich przedsiębiorstwach. Doktryna przyniosła pewne pozytywne rezultaty, niestety zaprzepaścił je Fidel, który uwięził 75 „przeciwników dyktatury”. Masowe aresztowania w marcu 2003 r. nazwano „czarną wiosną”³⁴⁵. Według I. Uriá, Kuba zmierza ku demokracji i jest to nieunikniona droga, a dotychczasowa wyjątkowa i nieśmiertelna polityka nie może być kontynuowana i z tego zdaje sobie sprawę Raúl Castro, który jest bardziej praktyczny w polityce, niż jego starszy brat. Publicznie zapowiedział, że chce rozmawiać ze Stanami Zjednoczonymi, obniża wymagania wobec Wenezueli i Boliwii, aby podtrzymać współpracę. Raúl interesuje wzmocnienie słuszności i autentyczności historycznego kubańskiego socjalizmu, ale żeby to mogło się udać mieszkańcy Kuby muszą mieć zapewnione podstawowe potrzeby³⁴⁶.

Wielu spośród mieszkańców wyspy nie wierzyło, że zmiany mogą nastąpić wraz z odejściem Fidela. Dostatecznie bierna postawa Raúl'a nie zwiastowała transformacji. Nie wierzono, że wraz z odejściem Fidela skończy się także era *castrizmu*. Pojawiały się liczne głosy na arenie międzynarodowej, które charakteryzowały się sceptycyzmem. J. Suchlicki, profesor Uniwersytetu w Miami stwierdził, że w swojej polityce „Raúl ustanowi minimalne środki po to, aby zająć ludzi, ale nie wprowadzi ani rzeczywistych, ani strukturalnych zmian”³⁴⁷. Niewiele optymistycznych głosów dotyczących przyszłości Kuby pojawiało się w hiszpańskiej prasie. Według opozycjonistów Raúl Castro był plenipotentem Świętego Grała, ale zdaniem katalońskiej dziennikarki i pisarki P. Rahola,

³⁴⁵ *Primavera negra* była bezprawnym i drastyczniejszym atakiem na opozycję kubańską oraz na dysydentów pochodzenia pozakubańskiego w ostatnich latach dyktatury Fidela. Oficjalnie zatrzymano i skazano (bez możliwości skorzystania z obrońców) w przyspieszonych procesach 75 opozycjonistów, niezależnych bibliotekarzy, aktywistów praw człowieka, dziennikarzy i członków związków zawodowych. W ekspresowych procesach w ciągu pięciu dni skazano 75 osób, bez możliwości należytego rozpatrzenia sprawy, przyznając wyroki od 6 do 30 lat więzienia. Organizacja *Amnesty International* uznała aresztowanych za więźniów sumienia, chociaż rząd kubański nazwał ich więźniami pospolitymi. - N. Podsiedlik, „Prawa człowieka po kubańsku”, w *Przegląd prawniczy, ekonomiczny i społeczny*, Poznań, nr 1/2013, s. 93.

³⁴⁶ I. Uriá, „Cuba en el alambre”, w *Nueva Revista de Política, Cultura y Arte*, Madrid 2008, nr 116, ss. 112-116.

³⁴⁷ E. Val, „Cuba entra en campaña”, w *La Vanguardia*, Madrid 2008, nr 45.381, s. 11.

wraz ze śmiercią Fidela zakończy się epoka wściekłości, którą charakteryzują się dotychczasowe rządy kubańskie. Głównym opozycjonistom bardzo trudno jest uwierzyć, że wyspa może być demokratyczna, chociażby z racji tego, że Castro jest militarnym i politycznym ojcem, mitem historycznym i twórcą wszystkich decyzji. Aby rozwiązać wszelkie możliwe spekulacje dotyczące nowej polityki, Raúl stanowczo zapowiedział, że zmiana przywódcy „nie jest reformą, ale kontynuacją”³⁴⁸. Jednakże *fidelowska* dyktatura, lata tak zwanej świetności ma już za sobą, a w chwili obecnej czeka ją jedynie agonia i to, że Raúl odziedziczył reżimową schedę, współczesne warunki ekonomiczne, ani polityczne nie pozwolą mu wskrzesić dawnego systemu.

Reformy Raúl'a Castro

Kolejne miesiące rządów Raúl'a pokazały kosmetyczne zmiany. Przeciwnicy mogliby je nazwać pokazowymi, a niekiedy komicznymi, ale zwolennicy nowego rządu nie powinni byli narzekać na brak zmian. W końcu, w kilka miesięcy po objęciu władzy w państwie, Raúl otworzył rynek ze sprzętem elektronicznym. Telefony komórkowe, komputery, sprzęt AGD, itp. pojawiły się w sklepach, a spragnieni dotychczas i objęci zakazami posiadania tego rodzaju produktów, Kubańczycy ruszyli na zakupy. Nowy rząd kubański pozwolił obywatelom na wydawanie, ale nie na zarabianie pieniędzy. Zniesienie wewnętrznego embargo było bardzo dobrym chwytem psychologicznym, jednak nie wiele miało wspólnego z polepszeniem warunków ekonomicznych³⁴⁹. Dlaczego więc niewielu doceniło starania rządu i bezproblemowy dostęp do zakupów komputerów czy telefonów komórkowych? Odpowiedź jest prosta, znaczną większość mieszkańców wyspy nie stać było na zakup tego typu sprzętu³⁵⁰, a drugim problemem był brak dostępu do Internetu, blokowanego głównie z powodu embargo amerykańskiego. Do czasu przejścia władzy przez Raúl'a Internet dostępny był w hotelach i to w dodatku dla turystów. Poza tym posiadanie telefonu komórkowego nie gwarantowało jego używania, z powodu bardzo wysokich opłat za rozmowy i SMS-y.

Pod koniec 2008 r. rząd kubański ogłosił, że należy oszczędzać. Wiadomość ta nie wywołała większego zdziwienia wśród mieszkańców Kuby, w końcu przymusowe oszczędzanie „uprawiali” mniej więcej już pół wieku. Tyle, że tym razem zaciskanie pasa objęło sektory, z których korzystanie dotychczas było bezpłatne. Raúl zaproponował także powołanie nowego organu kontrolnego, aby przeciwdziałać marnotrawstwu i rozkradaniu oraz pilnować rygoru w pracy. Aby zatrzeć niesmak podjętej decyzji co do kolejnych cięć, Raúl ogłosił, że oszczędności dotyczyć mają także samego

³⁴⁸ P.Rahola, „La monarquía cubana”, w *La Vanguardia*, Madrid 2008, nr 45.386, s. 7.

³⁴⁹ M. Vicent, „Cuba se asoma al vértigo del consume”, w *El País*, Madrid 2008, nr 11.261, s. 5.

³⁵⁰ W 2008 r. średnia płaca wynosiła ok. 14 euro. Przeciętny komputer z podstawowym oprzyrządowaniem produkcji chińskiej, w kubańskim sklepie kosztował ok. 500 euro. Aby kupić kartę telefoniczną z numerem Kubańczyk musiał wydać około 7 euro. - M.Erice, „Con ordenador, pero sin acceso a la red”, w *ABC*, Madrid 2008, nr 33.741, s. 33.

rządu. Od tego momentu finansowanie zagranicznych podróży oficjalnych będzie pokrywane tylko w połowie. Ograniczenia w subwencjach dotyczyć miały także wakacje członków rządu, funkcjonariuszy czy delegatów. W przyszłości, Raúl obiecał inne zmiany związane z sektorem rządowym i jego restrukturyzację. Przywódca Kuby podkreślił, że podstawowym problemem wyspy jest brak wymogów systemowych na wszystkich szczeblach³⁵¹. To nieco wyjaśnia powolny początek końca sytuacji, która już dawno powinna być rozwiązana. Rządu kubańskiego od dziesiątków lat nie stać na finansowanie czegokolwiek własnemu obywatelowi. Rosnący dług zagraniczny jest efektem takiego postępowania. Nawet wiadomość o anulowaniu Kubie 90% długu powstałego za czasów sowieckich³⁵² nie postawi kraju od razu na nogi. Produkcję niewiele Kuba zadłuża się³⁵³ z roku na rok. Aby pokryć koszty związane z funkcjonowaniem państwa nie wystarczy eksport niklu³⁵⁴, który chociaż jest bardzo wysoki i przynoszący zyski, to przychody z jego sprzedaży giną w obliczu innych koniecznych wydatków. Nawet otwarcie własnej działalności gospodarczej (sklepy, restauracje, stragany) i wpływy z podatku nie są jeszcze w stanie podnieść Kuby z zapaści finansowej

W 2010 r. rząd kubański poinformował swoich obywateli, że konieczna jest restrukturyzacja zatrudnienia w sektorze państwowym. Spośród 11,2 milionów Kubańczyków, zdolnych do pracy było 4,9 mln, w tym 4 mln zatrudniało państwo. Fidelowska rewolucja gwarantowała Kubańczykowi bezpłatną edukację na każdym szczeblu oraz podjęcie pracy finansowanej z budżetu państwa. W 1968 r. Fidel zniósł inicjatywę prywatną³⁵⁵, ale dopiero na początku XX w. nieśmiało przyznano się, że państwo nie jest w stanie w dalszym ciągu gwarantować obywatelowi potrzebnego minimum. Skoro w końcu rząd przyznał się do oszukiwania współobywatela i podjął próbę restrukturyzacji, to co zrobić z milionem zbytecznych pracowników? Pomysłem Raúl'a okazało się przekwalifikowanie zwolnionych, na rolników lub innych pracowników fizycznych, np. murarzy³⁵⁶. Dla większości dotychczasowych pracowników umysłowych nie była to najtrafniejsza propozycja. Owszem, znaczna część społeczeństwa pobierała i tak niewielkie wynagrodzenie, ale według rządu do całej reszty miała bezpłatny dostęp, tj. edukacja czy służba zdrowia. W dużej mierze niechęć do przekwalifikowania się

³⁵¹ M. Erice, „Raúl Castro anuncia el fin paulatino de servicios gratuitos”, w *ABC*, Madrid 2008, nr 33.979, s. 32.

³⁵² Władimir Putin odwiedził Kubę w lipcu 2014 r. Prezydent Federacji Rosyjskiej anulował 90% długu, który powstał w okresie współpracy Kuby z ZSSR, czyli 35 mln \$. Pozostałe 10% zadłużenia ma być oddane w ciągu 10 lat z przeznaczeniem na rozwój ekonomii kubańskiej. - R.Fernández, „El Parlamento ruso entierre la multimillonaria deuda de Cuba”, w *El País*, Madrid, 2014, nr 13.457, s. 5.

³⁵³ Jak podają brazylijskie źródła Kuba w 2010 r. miała otrzymać blisko 1.000 mln dolarów, z czego 350 mln miało być przeznaczone na zakup żywności, a 600 mln na rozwinięcie uprawy ryżu i trzciny cukrowej. M.Vicent, „Presos políticos de Cuba instan a Lula a mediar ante los Castro”, w *El País*, Madrid, 2010, nr 11.937, s. 10.

³⁵⁴ Według oficjalnych kubańskich statystyk - *Gaceta Oficial* – roczne wydobywanie niklu to około 75.000 ton. Inne źródła podają nieco niższe wartości, oscylujące w okolicach 62.000 ton za rok 2013. www.martinoticias.com/content/article/20866.html, (dostęp: 02.05.2013).

³⁵⁵ M. Vicent, „Cuba debe despedir a un millón de empleados estatales”, w *El País*, Madrid, 2010, nr 12.003, s. 5.

³⁵⁶ Ibidem, s. 5.

dotychczasowych pracowników sektora państwowego w rolników, można by usprawiedliwić. Polityka upaństwowienia wszystkiego i oficjalny zakaz prowadzenia własnej działalności doprowadziła do rozleniwienia społeczeństwa. Liczyło się tylko kombinowanie, nielegalne załatwianie, a co za tym idzie powszechna korupcja, której nie można było zatrzymać.

Konsekwencją restrukturyzacji sektora państwowego było otwarcie się na działalność prywatną. Rząd wprowadził zmiany w prawie gospodarczym i zezwolił na zatrudnianie osób w prywatnych przedsiębiorstwach. Rok później banki państwowe ogłosiły, że będą udzielać prywatnym rolnikom niewielkich kredytów³⁵⁷. Kolejnym krokiem polityki Raúla było zniesienie zakazu handlu nieruchomościami oraz używanymi samochodami³⁵⁸. W ramach likwidacji zakazów, Kubańczycy ruszyli kupować i sprzedawać przede wszystkim nieremontowane od dziesiątek lat domy i mieszkania³⁵⁹. Szczególnym miejscem do zawierania transakcji okazało się ściśle centrum starej Hawany, która w niedzielę tętni życiem handlowym. Wolny handel w tej sferze jest jednak mocno ograniczony. Rząd kubański wprowadzając zezwolenie określił, że „jedna osoba nie może być właścicielem więcej niż jednej nieruchomości”, a Kubańczyk, który ostatecznie decyduje się na wyemigrowanie z kraju i który posiada prawo własności może tylko scedować swój dom na współmałżonka, ex-małżonka lub krewnego do czwartego stopnia pokrewieństwa. Może to jednak zrobić tylko wtedy, gdy obdarowany mieszkał wspólnie z właścicielem przez 5 lat³⁶⁰. Wygląda na to, że w końcu Raúlowi udało się jednak dopiąć swego. W 1968 r. kiedy to Fidel znacjonalizował 50 tysięcy małych firm, Raúl był temu przeciwny, ale z wiadomych przyczyn musiał się temu podporządkować. Po przejęciu władzy w 2008 r. obiecywał, że najważniejsze jest rolnictwo i produkcja żywności³⁶¹. Być może za ostro krytykowano Raúla, któremu bezustannie zarzucano brak inicjatywy i nienowoczesność. To prawda, że zmiany nie następują błyskawicznie, ale chyba nawet sceptycy mogliby przyznać, że skutków rewolucyjnej polityki Fidela nie da się naprawić w jednej chwili. Otwarcie się na inne państwa, ale nie w sferze polityki, ale właśnie gospodarki, a co za tym idzie importu i eksportu jest niezbędne, ale wymaga wysiłku i czasu. Najwyraźniej, w odróżnieniu do

³⁵⁷ Według Banku Centralnego w 2013 r. udzielono kredytów na kwotę 1.200 mln pesos, a skorzystało z nich 210 tysięcy Kubańczyków, więcej danych w dokumencie: Estudios económicos de América Latina y el Caribe 2013, www.cepal.org/publicaciones/xml/4/50484/ee-cuba.pdf, (dostęp: 12.08.2014).

³⁵⁸ K. Dembicz, Małe podsumowanie 5 lat rządów Raula Castro, <http://quovadiskubapl.blogspot.com/2013/02/mae-podsumowanie-5-lat-rzadow-raula.html>, (dostęp: 17.05.2014).

³⁵⁹ Zasady prawa mieszkaniowego reguluje zapis Decreto Ley núm. 300.

³⁶⁰ M. Vicent, „El ‘factor Chavéz’ irrumpe en el proceso de apertura en Cuba”, w *El País*, Madrid, 2011, nr 12.428, s. 7.

³⁶¹ „Nadie, ni un individuo ni un país, puede darse el lujo de gastar más de lo que tiene. Parece algo elemental, pero no siempre pensamos y actuamos en consecuencia con esa realidad insoslayable. Para tener más, hay que partir de producir más y con sentido de racionalidad y eficiencia, de forma que podamos reducir importaciones, en primer lugar de alimentos que se dan aquí, cuya producción nacional está aún lejos de satisfacer las necesidades.” Fragment pochodzący z przemówienia Raúla Castro pt. Trabajar con sentido crítico y creador, sin anquilosamiento ni esquematismos. Raúl Castro, <http://www.granma.cu/granmad/secciones/raul26/index.html>, (dostęp: 12.02.2014).

Fidela, Raúl jednak zdaje sobie sprawę z tego, że rolnictwo, które produkuje żywność na własne potrzeby jest elementem dobrze funkcjonującej gospodarki.

Aktualnemu przywódcy Kuby zarzucano, że nie potrafi być stanowczy i nie ma swojego zdania. Często oskarżano go o to, że jest podatny na wpływy i że pod jego okiem kwitnie korupcja, której nie chce przeciwdziałać. Aby „zamknąć usta” przeciwnikom powołał do życia nowy organ Biuro Kontrolera Generalnego, czyli *La Contraloría General de la República de Cuba*, (dalej: CGR). Zgromadzenie Narodowe zatwierdziło powołanie tej organizacji 1 sierpnia 2009 w akcie prawnym nr 107. Co do zasady CGR zajmuje się sprawdzaniem legalności i poprawności w związku z wydatkami publicznymi³⁶². Kontroluje pracę firm państwowych i tych z sektora prywatnego. W 2011 r. CGR przeprowadziło 750 kontroli przedsiębiorstw państwowych, co trzecia firma wykazywała nieprawidłowości w funkcjonowaniu finansów. Niezapowiedziane kontrole przstraszyły zagranicznych biznesmenów, bowiem pięćdziesięciu z nich trafiło do więzienia, a 150 zostało wydalonych z Kuby. Aby przypodobać się obywatelom przeprowadzono tego rodzaju czystki na szczeblach rządowych. W związku z nieprawidłowościami z rozdysponowaniem finansów publicznych, Raúl Castro zdymisjonował dwóch vice-ministrów oraz szefa firmy telekomunikacyjnej ETECSA, monopolisty w tym sektorze. Prokurator Generalny Kuby, Dario Delgado zażądał 15 lat więzienia dla byłego już ministra żywności Alejandro Rocío za łapówkarstwo i przestępstwa gospodarcze. Z kolei Max Marambio, pochodzący z Chile przedsiębiorca, fałszował dokumentację finansową firmy joint venture z udziałem skarbu państwa. Oskarżony usłyszał wyrok 20 lat pozbawienia wolności³⁶³. Te aresztowania i wyroki to kropla w morzu korupcji. I chociaż mają charakter spektakularny i populistyczny, to należy docenić starania podjęte przez rząd w celu jej zmniejszenia.

Po latach dyktatorskich rządów Fidela Castro, Kuba jest krajem zniszczonym, a w wielu miejscach zdewastowanym. Na domiar złego niewiele rzeczy było remontowanych i odnawianych. Czego więc Kuba potrzebowała w momencie przejęcia władzy przez Raúla? Ogólnie mówiąc, głębokich zmian, które uporządkowałyby nie tylko sytuację materialną tego pięknego kraju, ale przywróciły wiarę jej mieszkańcom w rząd, który podejmuje mądre decyzje, dzięki czemu żyje się lepiej. W „Cuba under Raúl Castro” autorzy podają, że socjalistyczny model ekonomii musi być zastąpiony. Podają także jakich zmian wymaga polityka aktualnego rządu, tj.: dekoloktywizacja, np. zmiany niektórych ministerstw, zmniejszenie zatrudnienia w sektorze państwowym, pozwolenie na sprzedaż domów i samochodów, zwiększenie samo-zatrudnienia czy elastyczności przedsiębiorstw.

³⁶² H.Cardoso, „Surgimiento, misión, estructura y diferencias esenciales entre el MAC y la CGR”, www.ecured.cu/index.php/Contraloría_General_de_la_República, (dostęp: 29.07.2014).

³⁶³ M. Russell, „As Cuba opens up, Castro hits corruption”, www.newser.com/story/133717/raul-castro-free-market-reforms-in-cuba-appear-to-be-targeting-buisnesses-and-buisnessmen.html, (dostęp: 13.06.2014).

Poza tym, decentralizacja w podejmowaniu decyzji i uwolnienie rynku. Lepsze zarządzanie dochodami państwowymi oraz wykorzenienie pracy w ramach wolontariatu. Stopniowa eliminacja dotycząca racjonalizacji produktów pierwszej potrzeby. Dodatkowo rząd musi zezwolić na sprzedaż własnych produktów na wolnym rynku i zredukować wydatkowanie socjalne, którego podstawa powinna być oparta na dostępności środków finansowych³⁶⁴. Analiza dotychczasowej polityki pozwoliła autorom stworzyć rodzaj drogowskazu, do którego rząd Raúla Castro powinien się dostosować. Z przytoczonych w tym artykule przykładów prowadzonej przez Raúla polityki wynika, że wiele z tych dobrych rad zostało już wcielonych w życie. Na szczególną uwagę zasługują zmiany systemowe wprowadzone w 2011 r. i otwarcie się na działalność prywatną.

Z dnia na dzień Kuba podąża w stronę demokracji. Ale czy na pewno tak jest? Liczne przykłady zmian są tego dowodem, ale kolejne prawa, ustawy często wprowadzają zezwolenia, tyle tylko, że posiadają takie obostrzenia, że przeciętny obywatel nie może z tych udoskonaleń skorzystać. Potwierdzeniem tego jest chociażby pozwolenie na posiadanie i korzystanie z Internetu, tyle, że niewielu jest na niego stać, podobnie jak na zakup sprzętu telekomunikacyjnego. Nie dość, że ceny są wysokie, bo dyktowane przez państwo, to dostęp do stron jest mocno ograniczony przez rząd i kontrolowany przez *policía cibernética* - organ filtrujący informacje w sieci. Takich absurdalnych zestawień można by przytaczać w nieskończoność. Dlatego autorka artykułu uważa, że większość zmian wprowadzanych przez rząd Raúla Castro ma charakter nieco powierzchowny, chociaż na pierwszy rzut oka założenia wydają się bardzo dobre. Nie można też jednoznacznie przekreślać dotychczasowych zmian, być może mają one charakter inicjujący kolejne wielkie efektywne reformy.

W 2008 r. nastąpiła eskalacja pragnień związanych ze zmianami na Kubie; analizowano, dyskutowano, dawano wiele cennych rad jak zmienić niepopularny i nieskuteczny ustrój. Opinia publiczna i środowisko międzynarodowe w znacznym stopniu pokładały duże nadzieje w Raúlu. W 2008 r. Kuba miała dwie drogi do wyboru: albo poddać się politycznemu status quo izolując się przez światem, albo podjąć walkę o zmiany nie zważając na sankcje. Dodatkowo, jak wynika z raportu dla Kongresu amerykańskiego z 2008 r., Stany Zjednoczone powinny podjąć negocjacje w celu liberalizacji polityki wobec Kuby. Nawet najmniejsza reforma może ułatwić rządowi kubańskiemu wprowadzić zmiany³⁶⁵. Znany opozycjonista kubański mieszkający w Hiszpanii Héctor Palacios w jednym z wywiadów poproszony o podanie pięciu motywów dla, których lepiej, że Kubańczycy pozostają w rękach Raúla niż Fidela, podkreślił, że niski poziom inteligencji nowego przywódcy to walor. Poza tym zauważył, że młodszy brat jest o wiele mniej znany na świecie, niż jego poprzednik i

³⁶⁴ C. Mesa-Lago, J. Pérez-López, *Cuba Under Raúl Castro: Assessing the Reform*, 2013, New York, ss. 23-24.

³⁶⁵ Mark P. Sullivan, „Cuba's Political Succession: From Fidel to Raúl Castro”, w *CRS Report for Congress*, USA, 2008, s. 6.

że nie jest w tak fundamentalny sposób kojarzony z lewicą. Raúl nigdy też nie popadał w skrajności w życiu politycznym społeczeństwa kubańskiego i machinalnie nie wykonywał poleceń Fidela. Czwartym elementem przemawiającym za nowym przywódcą był fakt, iż nie jest osobą zespalającą siły polityczne, ale jest człowiekiem, który ma praktyczne podejście do administrowania krajem. Ale najistotniejszą zaletą, według H. Palacios, jest jego wiek; w 2008 r. bowiem Raúl skończył 78 lat³⁶⁶. Racjonalne argumenty faworyzują Raúla i stawiają go w dobrym świetle nie tylko wśród mieszkańców Kuby. Palacios jest Kubańczykiem, który wychował się w realiach Fidelowskiej wizji świata, ale nie zgadzał się z nią, więc został za to wtrącony do więzienia. Skazany za bycie opozycyjnym obywatelem postanowił emigrować z Kuby i zamieszkał na starym kontynencie, jest jednak dalej mocno związany z ojczyzną i próbuje walczyć o lepsze jutro także dla siebie. Obiektywnie reasumując nie jest on zawziętym fundamentalistą, ale szuka dialogu z przedstawicielami aktualnego rządu. Dostrzega także pewne zalety Raúla i choć skromnie, to pokłada w nim nadzieję. Sam Raúl zdaje sobie sprawę, że nie posiada charyzmy starszego brata, ale to wydaje się być jego zaletą. Ta niewielka zmiana lidera osłabiła także nieco panujący na Kubie reżim. Znane też było oficjalne zdanie Raúla w sprawie koniecznych reform, które pomogłyby rozwiązać bieżące sprawy kraju. Zewsząd było słyhać rady, do których powinien się dostosować. C. A. Montaner analizował sytuację nowego przywódcy i radził mu, aby zarządzał skutecznie, z punktu widzenia praktycznego i aby nie składał obietnic, które są niemożliwe do zrealizowania. Musiałby poświęcić pewne rzeczy, bo ludziom potrzebny jest chleb, a nie igrzyska. Dotychczasowy system jest konsumpcyjnie niewystarczający, dlatego jedynym rozwiązaniem jest zniszczenie go, pozbycie się „komunizmu kolektywnego”³⁶⁷. Wydaje się jednak, że dopóki fizycznie nie odejdzie stara gwardia, zmiany będą jedynie kosmetyczne. Kuba zasługuje na mądre zarządzanie, ale nie za pomocą klasy rządzącej gerontokracji. Według C. Muñoz, Kuba „nie jest to Związek Radziecki Breżniewa, Andropowa, ani Czernienki, ani Chiny Mao, ani Korea Północna Kim Il Sunga, ale pod względem wieku swoich przywódców, bardzo je przypomina. To jest Kuba braci Castro...”³⁶⁸. W rządzie Raúla pojawiło się pięciu vice-prezydentów, z których tylko jeden nie ukończył 60 roku życia: Carlos Lage (56), Juan Almeida Bosque (80), Esteban Lazo (63), Abelardo Colomé Ibarra (68) i Julio Casas Regueiro (72). Sam Raúl w momencie objęcia władzy miał 76 lat i chociaż przez większość swojego życia uczestniczył w polityce Fidela i zdobył przy jego boku doświadczenie, to wydaje się, że w tym wieku można już być nieco zmęczonym. W lutym 2013 r., podczas wizyty premiera Rosji Dmitrija

³⁶⁶ C.A. Montaner, H. Palacios, „Cuba: de Fidel a Raúl: ¿de Castro a Castro?”, w *Cuadernos de pensamiento político*, Madrid 2008, nr 18, s. 133.

³⁶⁷ Ibidem, s. 137.

³⁶⁸ C. Muñoz, „Gerontocracia a la cubana”, w *ABC*, Madrid, 2008, nr 33.674, s. 40.

Miedwiediewa, wówczas 81-letni Raúl oświadczył: „mam zamiar podać się do dymisji”.³⁶⁹ Jeśli wziąć pod uwagę długowieczność braci Castro i „przywiązanie” do sprawowania przez nich władzy, to w najbliższym czasie Kuba nie powinna spodziewać się dużych zmian w polityce na najwyższym szczeblu.

Przejmując władzę zarzucano Raúlowi (i nie bezpodstawnie), że jest w cieniu swojego brata. Przez lata był zawsze pod ręką i nie był dla Fidela żadną konkurencją. Rzadko wypowiadał się publicznie, nie krytykował sposobu prowadzenia polityki przez brata, a jeśli nawet miał odmienne zdanie, niewiele mówił. Chociaż Raúl był blisko Fidela, to opinia publiczna bardzo rzadko mogła ich widzieć razem. Sytuacja tego rodzaju podyktowana była kwestią bezpieczeństwa. Fidela próbowano zabić wiele razy, więc gdyby do tego doszło, to Raúl był oczywistym następcą. Od 2008 r. sytuacja się odwróciła, aktualnie to Fidel jest w cieniu swojego młodszego brata, chociaż w dalszym ciągu nie daje o sobie zapomnieć. Występuje publicznie, fotografuje się z ludźmi polityki i kultury, rozmawia także z przedstawicielami społeczeństwa kubańskiego. W kąśliwy sposób komentuje rzeczywistość międzynarodową nie tylko w swoich *Reflexiones*. Liczne pogłoski o jego śmierci zdają się potwierdzać jego popularność, a tym samym podtrzymują zainteresowanie. O Raúl u mawia się, że wszystkie sprawy konsultuje z Fidelem, więc tu nasuwa się pytanie: czy Raúl jest przywódcą marionetkowym sterowanym przez brata? Czy może Fidel zmęczony polityką, pozwala Raúlowi podejmować własne rządowe decyzje oraz wprowadzać na Kubie zmiany. Autorka artykułu uważa, że Fidel, który z powodu choroby zrezygnował z władzy, zdał sobie sprawę, że jego pomysły na rewolucyjne państwo w zderzeniu z rzeczywistością nie sprawdziły się. Nie chcąc się do tego przyznać dobrowolnie oddał władzę bratu, aby ten wprowadził zmiany, które były i są nieodzowne. Tym samym Fidel zachował utopijną wizję swojej polityki, a najtrudniejsze pozostawił Raúlowi.

³⁶⁹<http://wolnemedi.net/polityka/raul-castro-moze-zrezygnowac-ze-stanowiska/>, (dostęp: 26.02.2013).

Streszczenie

W 2008 r. Raúl Castro został nowym przywódcą Kuby. Międzynarodowa opinia publiczna spekulowała: jak potoczą się przyszłe losy wyspy i jej mieszkańców. Raúlowi zarzucano, że był w cieniu swojego brata i że wszystkie decyzje przed podjęciem, najpierw konsultował z Fidelm. Tymczasem, w ciągu sześciu lat rząd kubański wprowadził zmiany w ramach „aktualizacji” socjalistycznego modelu ekonomii. Na szczególną uwagę zasługują zmiany systemowe w kwestii: prawa migracyjnego i prawa umożliwiającego kupno-sprzedaż nieruchomości.

Ale kim jest człowiek, który sprawuje władzę na Kubie? Jego sylwetka została przedstawiona w tym artykule. Wybrane wydarzenia z życia Raúla oraz opinie osób z jego otoczenia nie pozwalają wysunąć jednoznacznej oceny. Raúl jest skromny i rodzinny. Jest przeciwieństwem Fidela. W przeszłości nie potrafił sprzeciwić się wielkiemu bratu, ale aktualnie podejmuje odważne decyzje i próbuje zmieniać Kubę.

Summary

In 2008 Raúl Castro became a new leader in Cuba. An international public opinion speculated about the island's future and its inhabitants. People said Raúl was in Fidel's shadow and he was accused that all decisions must have been accepted by his brother. Meanwhile, the Cuban government needed six years to introduce changes in the name of modernization of socialist economic model. Migration law and construction law should be treated with special attention because they are system's reforms.

But who is a man called Raúl Castro? His figure was presented in this article. Some events from his life are not allowed to create an unambiguous opinion. Raúl is modest and family. He is the opposite of Fidel. In the past he could not object to his great brother, but now he makes courageous decisions and he tries to change Cuba.